

KLOKKENDOOP EN TORENBOUW IN OOSTENDE

Het bezoek van bisschop Gillis de Baerdemakere

19-20 juli 1478

door A. VIAENE

De springvloed van 27 september 1477 had over de Vlaamse kust, van Nieuwpoort tot Blankenberge, grote schade aangericht. De Vlaamse Kroniek weet erover te spreken met heel wat bijzonderheden.

« Up den selven dach van sinte Cosmas ende Damiaen, dwelcke was eenen saterdach [27 sept.], so vloeyde die zee so hooghe, ende so stormende van winde, wel acht hueren lanc gheduerende, datmen seyde dat binnen hondert iaren so hooghe noeyt ghevloeyt en hadde ».

Vele Engelse schepen, op weg naar Antwerpen met ladingen laken, vergingen vóór de kust, hun balen kwamen aangespoeld op het strand van Heist en Blankenberge.

Oud Oostende werd ook zwaar door die storm geteisterd. « Dhoude kerke r'Oostende stont acht voeten hooghe in twatere, ende groot jammer was in vele plecken omtrent der zee. Ter Nyeupoort quamen de schepen up die Caye staen, ende in meer andere plecken ghebuerde groot dangier vanden voorseiden vloet ».

De vloed van 1477 was belangrijk genoeg om door de kroniekschrijver met een retorikaal « carnacioen » te worden bedacht :

« Een foortselicke zee up Cosmas dach

Dede den volcke bedrijven groot hantgeslach » (1).

De St.-Pieterskerk van ter Streep (*Ostenda antiqua*), oudtijds ter begeving van de graaf van Namen, was ca. 1400 door aankoop overgegaan naar de hertog van Kleef, heer van Wijnendale. In 1455 wordt de pastorie van der Streep bediend door meester Jan Lammaert ; titularis (possessor) van het beneficie was heer Martinus Morselpeyn.

Die oude eerste St.-Pieterskerk had twee kapelanieën : de Maldegherekapelanie aan het hoogaltaar, en een O.-L.-Vrouwkapelanie, gesticht door ridder Egidius Douch (Donck ?). Deze laatste kapelanie stond in 1455 op naam van meester Anthonis de Busto en werd alsdan feitelijk bediend door heer Willemus Juerdaen, een Oostendenaar.

Als broederschappen in ter Streep staan in 1455 bekend : de Sint-Niklaasconfrerie met kapelanie bediend door de Oostendenaar Mathias Heyne ; de

(1) *Excellente Cronike van Vlaenderen* (ed. 1531), f° 195.

O.-L.-Vrouweconfrerie met heer Jan Hellinc als kapelaan ; een Triniteitsconfrerie (2).

Deze oude kerk en parochie, nog weer in 1477 door het water beproefd, zou in de 16e eeuw geheel in de zee verdwijnen.

De wethouders van Oostende maakten reeds begin 1400 plannen voor de bouw van een nieuwe kerk in veiliger ligging binnenwaarts in hun schependom. Van dit *Ostenda nova* der kerkelijke oorkonden werden zij zelf als begevers (patronus) erkend. Die nieuwe kerk zou ook een Sint-Pieterskerk zijn.

Met de bouw konden de Oostendse schepenen starten nadat ze de goedkeuring van Rome (1434) en het oktrooi van hertog Filips (1438) hadden verkregen. De stadsrekening vermeldt op 12 augustus 1436 de vergadering « up der stedenhuus van alle de notable van der stede, omme met hemlieden raed ende advis te hebbene, waerup men best de fabrike, de prochiepape ende costere vander nieuwer kerke doteren ende voorsien zoude van zekeren incommen... » (3)

De kerk was vóór 1455 reeds in gebruik genomen. Bedienaar van de nieuwe parochie was in 1455 de Oostendenaar Jacob van Anchin ; de titularis (possessor) van het nieuwe stedelijke beneficie, meester Egidius Ghiselin, was eveneens een zoon van Oostendse notabelen.

De vordering van de kerkbouw wordt bevestigd door het feit dat in 1456 (22 februari, feest van Sint-Pietersstoel) de suffragaanbisschop van Doornik, meester Willem Vasoris, naar Oostende komt om klokken te wijden voor de nieuwe kerk.

De toren van de kerk zou eerst later worden gebouwd.

Met de bouw van die toren is de naam verbonden van een ander suffragaanbisschop van Doornik en bisschop van Sarepta die een plaats heeft veroverd in de Oostendse ikonografie : de minderbroeder Gillis de Baerdemakere, uitgebeeld in de glasramen van het transept van de moderne St.-Pieterskerk, en voorheen ook processiefiguur bij de jaarlijkse zeewijding te Oostende.

Hetgeen de Excellente Cronike over de nieuwe kerk van Oostende noteert is nauwkeurig en ten volle betrouwbaar. De notitie is gelijktijdig en genomen uit het dagboek dat voor Gillis de Baerdemakere werd bijgehouden door zijn sekretaris Rombout de Doppere (4).

De stadsrekening 1477-1478 noteert zakelijk de volgende uitgave : « Minen heere den bisschop van Sarrepten, suffragaan van Doornicke, die quam r'Oostende wijden de clocken vander nieuwer kerke, met zinen gheselscepe, 4 kannen wyns ».

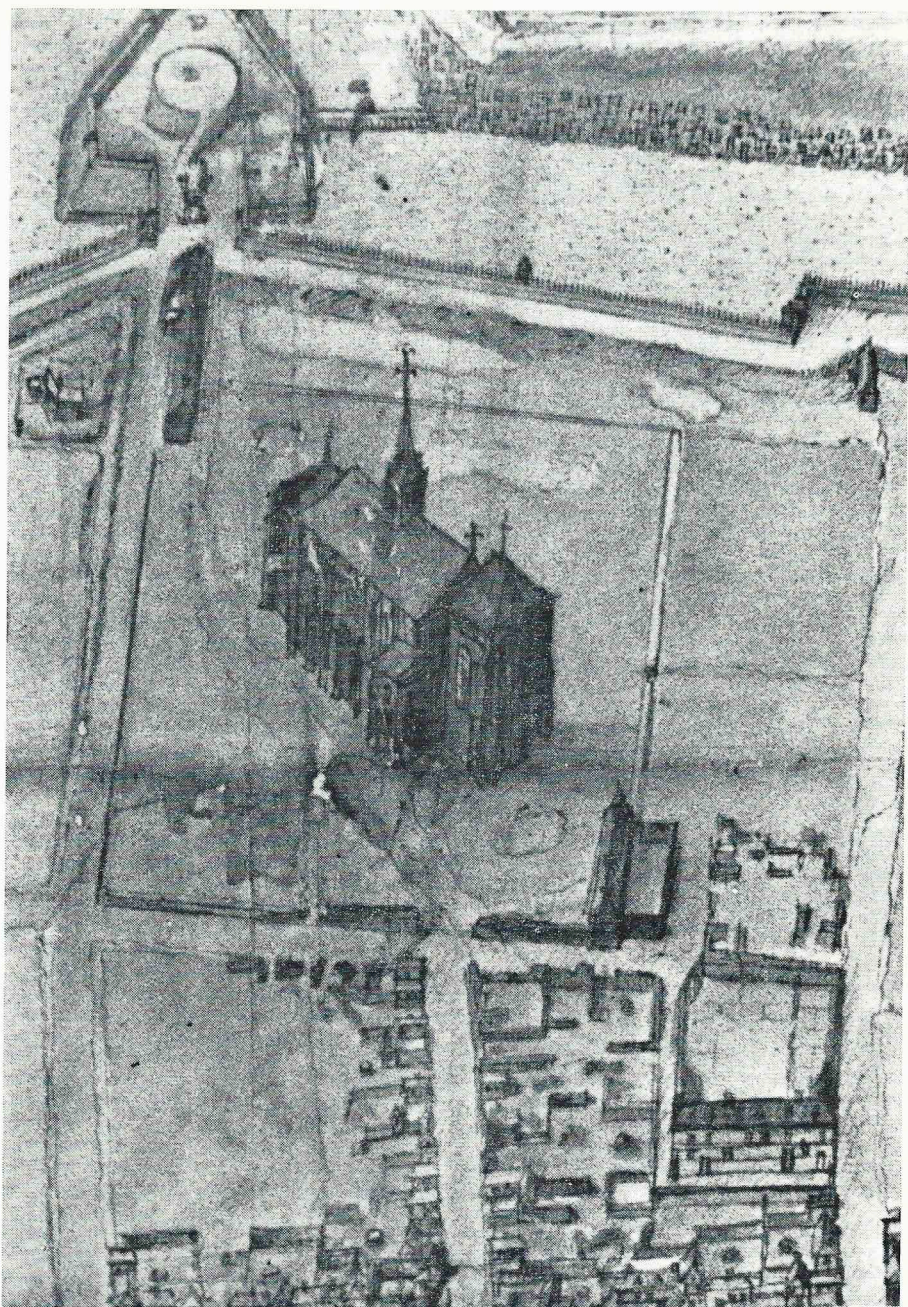
Tot dit gezelschap van Gillis de Baerdemakere behoorde Rombout de Doppere die onder het jaar 1478 de volgende Ostendiana heeft aangetekend.

« Item up den selven xix.sten dach vander maent september 1478 vooromt, was die Bisschop van Sarepten, Suffragaan van Doornicke binnen der

(2) J. WARICHEZ, *Etat bénéficial de la Flandre et du Tournais au temps de Philippe le Bon* (1455), p. 177-178 (Leuven 1912).

(3) E. VLIETINCK, *Het oude Oostende en zijn driejarige belegering*, p. 40 (Oostende 1897).

(4) Over Rombout de Doppere zie onze bijdrage in *Handelingen Société d'Emulation*, dl. 100 (1963), p. 301-322.



De St.-Pieterskerk, Oostende 1593. Fragment van een lasistekening in bezit van de Marques of Salisbury, Hatfield (Cecil papers).

stede van Oostende, daer hy in die nyen kercke dye clocken ende schellen kersten dede. Ende des achternoens so veemde hy alle die kijnderen diet begheerden.

Up den xx. dach vander selver maent was den eersten steen gheleyt vanden torre vander nyeuwer kercke van Oostende ; die welcke leyde meester Jan Lammaert, priestere ende prochiepape vander selve kercke.

Daer naer quam die bisschop voorseyd, ende gaf den fundamente sijne benedictie, ende hy leyde oock eenen steen.

Daer naer quamen twee ionghe kinderkins Thuenkin Meegoet f. Pieters, ende Sentkin Meegoet f. Cornelis, die welcke Cornelis alsdoe Burchmeester van Oostende was.

Ende daer naer quam Jan Lombaert, glaeswercker van Brugghe, ende hy leyde ooc eenen steen » (5).

(In de voorlaatste paragraaf wordt de foutieve lezing Meevoet uit Exc. Cronike vervangen door de juiste familienaam *Meegoet*).

De klokken zijn er gekomen vóór de toren. Twee hulpbisschoppen van Doornik wijden — in 1456 en in 1478 — een stel klokken van de nieuwe kerk. In 1478 wordt de eerste steen van de toren gelegd door de pastoor ; bisschop de Baerdemakere wijdt de fundering van de toren en legt ook een steen. Over de voltooiing van die toren, die op het stadsplan (1560) van Jacob van Deventer te zien is, zijn we niet nader ingelicht (6).

Opmerkelijk is dat meester Jan Lammaert, die in 1455 de oude kerk in ter Streep bediende, was overgegaan naar de nieuwe kerk : hij is het die in 1478 de eerste steen van de toren legt.

Gillis de Baerdemakere staat in de Oostendse traditie bekend als de bisschop die de nieuwe kerk heeft gewijd. Die wijding moet heel wat vroeger liggen, mogelijk in 1456, toen de eerste klokken werden gewijd door de predikheer Willem Vasoris, die als suffragaan van Doornik eveneens de titel « bisschop van Sarepte » droeg. De « benedictie » of wijding van 1478 betreft alleen het « fundament » van de toren van de nieuwe (reeds 25 jaar in gebruik zijnde) kerk. Gillis de Baerdemakere was overigens eerst twee jaar te voren, in 1476, suffragaan van Doornik geworden in opvolging van Vasoris.

Cornelis Meegoet, burgemeester van Oostende in 1478, was waarschijnlijk een zoon van Jan Meegoet, die in 1434 samen met de notabelen en wethouders van de stad, het consortium vormt voor de bouw van de nieuwe kerk. Tot die notabelen behoren ook een Ghiselin, een Heyns, een Juerdaen : Oostendse namen die ook door bedienaars van de oude St.-Pieterskerk gedragen worden (7).

Opmerkelijk is nog de aanwezigheid van de meesterglazenier Jan Lombaert uit Brugge. Na de kinderen van de Meegoets legt ook hij een steen in de fundering van de toren. Jan Lombaert was in 1472 deken en in 1473 gouverneur van het schildersambacht in Brugge. Deze tijdgenoot van Hans Memlinc had in 1468 niet minder dan 1896 voet wit frans glas geleverd voor de stoffering van het Prinsenhof in Brugge. Denkelijk heeft hij de glazen geleverd voor de nieuwe kerk.

(5) *Excellente Cronike*, f° 208v-209.

(6) A. VERBOUWE, *Iconografie van het arrondissement Oostende*, p. 32-33 (Brussel 1955).

(7) E. VLIETINCK, *Het oude Oostende*, p. 39.

Bisschop Gillis de Baerdemakere zou, als actief hulpbisschop in de Westvlaamse dekenijen van het bisdom Doornik, een ernstige biografie verdienen. Hij is zeker een van de belangrijkste « pastorale » figuren uit het einde van de 15e eeuw. Hier moeten we ons beperken tot enkele biographica (8). Gillis de Baerdemakere was een minderbroeder van het Brugse klooster, doctor in de theologie van de Parijse universiteit. Hij was provinciaal van Vlaanderen toen hij werd benoemd tot suffragaanbisschop van Doornik, met de titel bisschop van Sarepta. Hij werd gewijd te Brugge op 30 juni 1476 door de bisschop van Aberdeen.

Zijn standplaats tot aan zijn dood in 1494 was het minderbroedersklooster in Brugge.

De klokkendoop en torenwijding te Oostende is zijn eerste bekende optreden buiten Brugge. Daarop volgen o.m. :

de wijding van de kapel van O.-L.-Vrouw ten Doorn te Eeklo (1479 aug. 31 ; alsdan bediend door tertiariissen) ;

de kapel te Blankenberge (1483) ;

de minderbroederskerk te Kortrijk (1486) ;

hoogaltaar en kerkhof van het nieuwe Sareptaklooster te Moerkeke (1486).

Hij was het die op 16 mei 1488 te Brugge de eed van verzoening van hertog Maximiliaan ontving en die, na lange burgertwist en troebelen, op 15 oktober 1492 in de kerkelijke viering van de vrede voorging. In 1489 plaatste hij de relieken van Sint-Ursula in het St.-Janshospitaal in de nieuwe rijze van Hans Memlinc.

Bisschop de Baerdemakere overleed onverwacht in 1494 op Goede Vrijdag te Rijsel, waar hij priesterwijdingen was gaan toedienen. Op Paasmaandag werd hij, als *Broeder Gillis*, bijgezet in zijn Brugs klooster « te Freremineuren ». De plechtige uitvaart op de donderdag na Pasen kende een ongehoorde volkstoeloop.

Alleen de stad Oostende houdt, in glasraam en processie, de man in ere die met de verplaatsing van de stad gedurende de Bourgondische periode verbonden is.

(8) U. BERLIERE, *Les évêques auxiliaires de Cambrai et de Tournai*, p. 137 (Brugge 1905). In deze belangrijke studie zijn de gegevens over Gillis de Baerdemakere nog zeer onvolledig.